

Urbana naracija u službi legitimacije službenog diskursa o ratu u Hrvatskoj

KARLO MAK

Gimnazija Antuna Gustava Matoša

SENNA ŠIMEK

Filozofski fakultet u Zagrebu

Na temelju analize imenovanja javnih površina u Zagrebu, rad istražuje način na koji se reproducira službeni narativ o Domovinskom ratu, kodificiran Deklaracijom o Domovinskom ratu iz 2000. godine. Teorijski okvir polazi od koncepta nacionalizma svakodnevice prema kojem stalna prisutnost nacionalnih simbola u javnom prostoru oblikuje kolektivnu percepciju nacije kao neupitne i prirodne. Tijekom devedesetih godina u Zagrebu gotovo nije bilo ulica, trgova i parkova čija su imena bila vezana uz Domovinski rat, 2000-ih godina i dalje su bila razmjerno rijetka, dok se intenzivnije upisivanje rata u gradski pejzaž, osobito imena ratnih veterana, javlja nakon 2013. godine. Premda su imena veterana najbrojnija, simbolički najvažnija mjesta pripadaju političkom vrhu (Franjo Tuđman, Gojko Šušak), čime se oblikuje hijerarhija unutar službenog narativa. Na taj način urbani prostor Zagreba funkcionira kao materijalizacija deklaracijskog pamćenja rata – potiče ideološku homogenizaciju i učvršćivanje nacionalnog konsenzusa, dok ujedno marginalizira alternativne interpretacije i ograničava vidljivost nekanonskih glasova.

KLJUČNE RIJEČI: urbana toponimija, Zagreb, Domovinski rat, nacionalizam svakodnevice, Deklaracija o Domovinskom ratu

/

Imenovanjem javnih površina (ulica, trgova, parkova) u urbani prostor upisuje se tekst koji selektira i vrednuje povijesnu baštinu. Odabrana baština

nije neutralan refleks prošlosti, već se konstruira u sadašnjosti, i za potrebe sadašnjosti (Šakaja, 2015). Oblikovana s društveno-političkom namjerom, specifična verzija povijesti koju posreduje ulično nazivlje služi legitimaciji ideoloških pozicija aktualnog režima. U tom smislu, imenovanje javnih površina nije puka tehnička radnja, već politički čin koji javni prostor ispunjava određenim vrijednostima i simboličkim značenjem (Azaryahu, 1999; Azaryahu i Kook, 2002; Stanić i dr., 2009; Šakaja i Crljenko, 2017).

Imena javnih površina u Zagrebu donosi Gradska skupština na prijedlog Odbora za imenovanje naselja, ulica i trgova. Prijedlozi koji se razmatraju povlače se iz *Fonda imena* kojeg, među ostalim društvenim akterima, mogu sukreirati svi zainteresirani građani.¹ Iako se postupak imenovanja javnih površina stoga može prikazati kao odgovor na inicijative javnosti, riječ je prije svega o političkoj proceduri koju provodi politička vlast (Azaryahu, 1997). Njegova politička dimenzija najočitija je u nastojanju da se kroz odabir i kome-moriranje određenih imena oblikuje kolektivno pamćenje (Palonen, 2015). Na odluku o imenovanju, drugim riječima, utječe procjena političke vlasti o osobama, događajima ili pojavama koje smatra dostojnima u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, pri čemu se u Zagrebu daje prednost onima za koje vlast procijeni da su na neki način zadužili taj grad. Pritom je povijest ključna za legitimaciju političkih identiteta, a njezinim upisivanjem u gradsko tkivo projicira se hegemonijski narativ, čime grad postaje jedna od referentnih točaka kolektivnog sjećanja nacije i izgradnje lojalnosti njezinih građana (Light, 2004).

Budući da je gradski prostor svakodnevno korišten, političke poruke ugrađene u ulično nazivlje djeluju trajno i gotovo neprimjetno, stvarajući privid da je posredovana verzija prošlosti prirodna i jedina moguća. Prirodnost je rezultat svakodnevne izloženosti; imena ulica sastavni su dio urbane rutine do te mjere da se njihova ideološko-interpretativna dimenzija uopće ne propituje. Time se javni prostor transformira u medij kojim se službeni narativ pretvara u kolektivnu memoriju, a određene povijesne ličnosti kanoniziraju kao dio nacionalnog panteona (Azaryahu, 1999).

1 Fond imena iz kojeg se imenuju javne površine za područje Grada Zagreba, <https://www.zagreb.hr/fond-imena-iz-kojeg-se-imenuju-javne-povrsine-za-p/57681>, pristupljeno 20. kolovoza 2025; Pravila o radu Odbora za imenovanje naselja, ulica i trgova te ustrojstvu i vođenju Fonda imena javnih površina, Službeni glasnik Grada Zagreba 11/24. <https://www1.zagreb.hr/sluzbeni-glasnik/#/app/akt?id=57f627cd-703e-4e73-8feb-e781b6eb2d4c>, pristupljeno: 20. kolovoza 2025.

Međutim, nacionalni identiteti su dinamični. Billig (1995) ističe da se u već postojećim nacijama Zapada – no isto vrijedi i za druge – oni kontinuirano reproduciraju neprestanim podsjećanjem i označavanjem, što naziva *nacionalizmom svakodnevce* (engl. banal nationalism).² Nacionalizam svakodnevce je suptilan budući da djeluje uobičajenim jezikom, odnosno malim, ali stalno prisutnim znakovima i simbolima koji onemogućavaju zaboravljanje nacionalnog identiteta. Ulično nazivlje predstavlja jedan od takvih, svakodnevnih i neprimjetnih podsjetnika. Komemoriranje imenima ulica ideološki je nabijeno, a iz perspektive nacionalizma svakodnevce služi kao efikasno sredstvo reprodukcije narativa službene ideologije režima te omogućava njezino prodiranje u svakodnevicu (Azaryahu, 1999; Azaryahu i Kook, 2002; Stanić i dr., 2009; Palonen, 2015). Moć nacionalizma svakodnevce leži u tome što uspijeva prezentirati nacionalnu prošlost kao samorazumljivu i neupitnu, dok zapravo odražava selektivnost i hegemonijsku naraciju političkih elita.

Mnogo se autora bavilo uličnom toponimijom, a naročito promjenama uličnog nazivlja vezanog uz nagle obrate ili tranzicije političkih režima (Azaryahu, 1997; Gonzalez-Faraco i Murphy, 1997; Light, 2004; Marjanović, 2007; Stanić i dr., 2009; Šakaja i Crljenko, 2017).³ Njihova istraživanja pokazuju kako je promjena imena ulica često povezana s ideološkim preustrojem prostora, služeći pritom kao sredstvo potvrđivanja novih društveno-političkih poredaka. Cilj ovoga rada je napraviti korak dalje. S geografsko-historijske pozicije, namjera nam je na zagrebačkom primjeru objasniti dinamiku i obilježja uprostorivanja političkog režima uspostavljenog u Hrvatskoj devedesetih godina. Taj proces moguće je pratiti čitanjem nazivlja javnih površina čija su imena vezana uz ondašnje događaje, osobe i/ili kolektivitete. Zanima nas na

2 Nacionalizam svakodnevce nije benigni fenomen; on implicitno i kontinuirano održava nacionalne ideologije i institucije represije, učvršćujući službene nacionalne narative kroz svakodnevnu praksu (Billig, 1995.). Izuzev imena ulica, uključuje i druge označitelje poput novčanica, poštanskih marki, spomenika i sl. Ukupnost nazivlja javnih površina i urbane arhitekture, obuhvaćena pojmom *arhitekture*, pridonosi suptilnoj sveprisutnosti vladajuće ideologije čineći arhitekturu ključnim prostornim obrascem u reprodukciji nacionalizma svakodnevce (Rihtman-Auguštin, 2000).

3 U Hrvatskoj su zabilježena četiri vala preimenovanja ulica, a svaki je imao funkciju komemoracije nove vlasti. Primjer važnosti središnje gradske ulice u tom kontekstu je osobito dobro vidljiv u Vukovaru, gdje je njezino ime uvijek korespondiralo imenu centralne figure režima – od Franje Josipa, zatim kralja Petra I. i kralja Aleksandra, preko Ante Pavelića i Josipa Broza Tita pa do Franje Tuđmana (Šakaja, 2015).

koji način nazivlje zagrebačkih javnih površina odražava službeni narativ o ratu u Hrvatskoj, odnosno kako reflektira njegove vrijednosno-ideološke postavke definirane *Deklaracijom o Domovinskom ratu* iz 2000. godine i time doprinosi reprodukciji nacionalnog identiteta.

/ Službeni narativ o Domovinskom ratu

Službeni narativ o Domovinskom ratu definiran je donošenjem *Deklaracije o Domovinskom ratu* u Hrvatskom saboru u kojemu je većinu činila koalicija predvođena SDP-om. *Deklaracija* predstavlja kanonski dokument kojim je država nastojala oblikovati javnu predodžbu o prošlosti i kao takva čini službeni okvir kolektivnog sjećanja. Istovremeno, memoarski je zapis političkog trenutka u kojem je nastala. Naime, nakon promjene vlasti 2000. godine, Hrvatska mijenja svoje vanjskopolitičke ciljeve te postavlja ulazak u Europsku uniju i NATO kao svoje ključne prioritete. Preduvjet za ostvarivanje tih ciljeva bila je suradnja s Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju, što je izazvalo političke turbulencije u zemlji. Propitivanje *istine* o Domovinskom ratu te istraživanje i procesuiranje ratnih zločina koje je počinila hrvatska strana bili su tumačeni kao pokazatelj “opasne polarizacije društva” i “kriminalizacije rata” (Šimek, 2023: 15). U tom je kontekstu *Deklaracija* donesena i podržana širom ideološkog spektra i mimo postojećih političkih razlika. Vrijedi napomenuti kako je taj narativ dodatno potvrđen i kodificiran ustavnim promjenama 2010. kad je u preambulu Ustava, u kojoj se navode temelji državnosti, dodan podstavak vezan uz Domovinski rat: “u novom Ustavu Republike Hrvatske (1990.) i pobjedi hrvatskog naroda i hrvatskih branitelja u pravednom, legitimnom, obrambenom i oslobodilačkom Domovinskom ratu (1991. — 1995.) kojima je hrvatski narod iskazao svoju odlučnost i spremnost za uspostavu i očuvanje Republike Hrvatske kao samostalne i nezavisne, suverene i demokratske države”.⁴

Svrha *Deklaracije* i ustavnih promjena 2010. bila je afirmirati određene poglede na prošlost kao službene te potisnuti alternativne narative ne bi li se tako zaštitio “dignitet Domovinskog rata” (Koren, 2011: 128). Forma deklaracije

4 Ustav Republike Hrvatske, <https://www.zakon.hr/z/94/ustav-republike-hrvatske>, pristupljeno: 27. rujna 2025.

cije trebala je poslužiti dokazivanju općeg društvenog konsenzusa o Domovinskom ratu, što je ojačano tvrdnjom da su “temeljne vrijednosti Domovinskog rata jednoznačno prihvaćene od cijelog hrvatskog naroda i svih građana Republike Hrvatske”. *Deklaracija* definira Domovinski rat kao “pravedan i legitiman, obramben i osloboditeljski, a ne agresivan i osvajački rat” u kojem je Republika Hrvatska “branila svoj teritorij od velikosrpske agresije unutar međunarodno priznatih granica”.⁵ Rat je predstavljen kao svojevrsna pretpolitička kategorija, kategorija koja se ne preispituje, nulta točka suvremene hrvatske države bez koje neovisnost ne bi bila moguća te kao temelj kolektivnog hrvatskog identiteta (Jović, 2017). Osim toga, Hrvatska je u tom narativu shvaćena istovremeno kao žrtva agresije i kao pobjednik u obrambenom ratu, što je postao temelj predodžbe o moralnoj superiornosti te je omogućilo izostanak refleksije vlastite odgovornosti za ratne zločine (Sokolić, 2024). U takvoj interpretaciji, političko vodstvo na čelu s Franjom Tuđmanom predstavlja ključne državotvorne figure bez kojih “tisućljetni san o državnosti” ne bi bio moguć, a ratni veterani, tj. *branitelji*, predstavljaju utjelovljenje narativa o ratu jer su “svoje živote žrtvovali, ili su ih bili spremni žrtvovati za stvaranje samostalne Hrvatske” (Šimek, 2023: 51).

Hegemonijska interpretacija Domovinskog rata tako briše opozicijske glasove, stvara privid homogenog pamćenja te ne ostavlja prostora za komemoraciju manjinskih, nehrvatskih žrtava, dok teška kršenja ljudskih prava koje su počinili pripadnici hrvatskih snaga negira ili relativizira. Osim toga, onemogućuje kritičko prosuđivanje o teškim pitanjima iz devedesetih te uvjetuje različite aspekte društvene stvarnosti, čega je imenovanje javnih površina samo jedan od primjera.

/ Metodologija

Među imenima ulica, trgova i parkova u Zagrebu,⁶ izdvojena su ona koja se odnose na osobe i događaje povezane s Domovinskim ratom. Takvih je javnih

5 Deklaracija o Domovinskom ratu, NN 102/2000-1987, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_10_102_1987.html, pristupljeno 31. srpnja 2025.

6 Registar naziva ulica – adresna prostorna jedinica za područje Grada Zagreba, <https://data.zagreb.hr/dataset/registar-naziva-ulica-adresna-prostorna-jedinica-za-podrucje-grada-zagreba>, pristupljeno: 10. kolovoza 2025.

površina u Zagrebu početkom 2025. godine bilo 89.⁷ U drugom smo ih koraku kategorizirali u šest logičnih skupina – *ratni veterani, vojska, politički vrh, žrtve, antiratni glasovi i opozicijski političari* – kako bismo dobivene informacije mogli lakše generalizirati i interpretirati.

Izdvojeni javne površine digitalizirane su s pomoću softvera ArcGIS Pro, nakon čega je provedena analiza njihovih kvantitativnih (brojnost i duljina ulica) i prostornih značajki (položaj u prostornoj strukturi grada). Podaci su predloženi grafički i kartografski.

Kao interpretacijski okvir za čitanje imena javnih površina koristili smo Aldermanov (2003) analitički model *obuhvaćanja sjećanja* (engl. *scaling of memory*) koji smo rekonstruirali i prilagodili specifičnostima našega istraživanja. Originalni model sastoji se od tri dimenzije:

1. veličine ulice (engl. *size*) – duljina i/ili širina ulice, važna jer određuje demografsku masu koja ulici gravitira,
2. položaj u hijerarhiji ulica (engl. *level*) – stupanj istaknutosti (centralnosti) ulice unutar gradske mreže,
3. relacijski aspekt (engl. *relation*) – povezanost između naziva ulice i osoba, događaja ili mjesta na koje ulično nazivlje upućuje (Alderman, 2003).

Dakle, Aldermanov model smo prilagodili dodatno ga kvantificirajući pa naš analitičko-interpretativni okvir uključuje:

1. ukupan broj javnih površina po definiranim kategorijama,
2. ukupnu i prosječnu duljinu ulica po definiranim kategorijama,
3. položaj javnih površina u prostornoj strukturi grada.

U našem modelu, ukupna i prosječna duljina ulica (2) odgovaraju Aldermanovoj veličini ulice.⁸ Položaj javnih površina u prostornoj strukturi grada (3) korespondira s Aldermanovim položajem u hijerarhiji ulica, pri čemu je originalna dimenzija obogaćena trgovima i parkovima te širom prostornom komponentom. Naime, događaji, osobe i/ili kolektiviteti više statusne

7 Fokusirali smo se isključivo na naselje Zagreb (grad Zagreb), a ne na jedinicu regionalne samouprave (Grad Zagreb) koja ugrubo uključuje i gradske četvrti Brezovica i Sesvete. Otprilike je podjednak broj javnih površina imenom vezan uz NOB.

8 U analizi su obuhvaćene isključivo ulice budući da se od obala, šetališta, stuba i drugih linijskih objekata razlikuju po prostornom položaju i rasponu duljine. Primjerice, imenovane obale u Zagrebu se protežu od jednog do drugog mosta preko Save i ugrubo su jednake duljine S druge strane, u slučaju ulica postoji prostor za simboličku manipulaciju imenovanjima sukladno njihovoj duljini.

hijerarhije pozicioniraju se bliže središtu grada, i obratno (Šakaja i Crljenko, 2017). Relacijski aspekt nismo zasebno izdvajali, već ga smatramo integralnim dijelom svih triju dimenzija, budući da tek u njihovom prožimanju nastaje solidna osnova za različite mogućnosti prostorne interpretacije. Konačno, uvrštavanje ukupnog broja javnih površina u naš interpretativni okvir omogućuje dodjelu odgovarajuće težine svakoj definiranoj kategoriji. Matematički rečeno, time narativ o devedesetima nije tek jednostavan prosjek svih kategorija, već ponderirana aritmetička sredina koja u obzir uzima relativnu zastupljenost svake kategorije.

/ Dinamika imenovanja javnih površina čija su imena vezana uz Domovinski rat

Nakon osamostaljenja Hrvatske uslijedio je val preimenovanja ulica u Zagrebu koji svoju kulminaciju doživljava 1993. godine. Međutim, 1990-ih imena vezana uz Domovinski rat nisu u većoj mjeri ulazila u gradsku toponimiju s obzirom da rat završava 1995. godine vojnim operacijama, odnosno 1998. nakon završetka procesa mirne reintegracije. U tom je razdoblju prevladalo brisanje nasljeđa socijalizma i antifašizma te reafirmiranje starije hrvatske povijesti (srednjovjekovni vladari, aristokracija), kulture i baštine (Stanić i dr., 2009). Taj proces bio je sastavni dio širega trenda povezivanja predmoderne povijesti i suvremenosti, čime se u urbanoj naraciji nastojao uspostaviti kontinuitet hrvatske nacije.

Učestalija imenovanja vezana uz Domovinski rat kreću 2000-ih godina, no i tada su razmjerno rijetka. Kodrnja (2006) to tumači kontroverzama vezanim uz hrvatsko-bošnjački sukob u Bosni i Hercegovini, pitanjem obrane Vukovara te ratnim zločinima koje su počinili pripadnici hrvatskih snaga, osobito tijekom i nakon operacija Bljesak i Oluja. Nastavlja kako ratne veterane iz devedesetih nije moguće kanonizirati poput narodnih heroja iz Drugog svjetskog rata jer su oni “skupina dobrovoljaca (...) udružena u razne udruge, frustrirani, traumatizirani PTSP-om...” te uključuju mnogo “mladih umirovljenika, nezaposlenih, kao i onih kojima se sudi radi kršenja ratnog prava” (Kodrnja, 2006: 81). Polovicom 2000-ih takva se interpretacija činila uvjerljivom. Međutim, s vremenskim odmakom postalo je jasno da ozbiljnog propitivanja tih kontroverzi zapravo nikada nije bilo. Oslobođajuća presuda

generalima Anti Gotovini i Mladenu Markaču pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju krajem 2012. ojačala je deklaracijski narativ da je Hrvatska vodila pravedan, obrambeni i oslobodilački rat. Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju u srpnju 2013. godine, čime su, nakon ulaska u NATO ostvareni ključni vanjskopolitički ciljevi, nestao je pritisak da se zemlja predstavlja kao “europska” država spremna suočiti se s vlastitom prošlošću. Time je oslabilo i prividno nastojanje domaćih institucija za propitkivanje hegemonijskog narativa o Domovinskom ratu.⁹ Stoga se mali broj ulica posvećenih Domovinskom ratu u zagrebačkom gradskom prostoru 2000-ih godina ne može tumačiti kao rezultat unutarnje samorefleksije hrvatskog društva, već prije kao posljedica nastojanja da Hrvatska postane dio zapadnoeuropskih integracija te da formalno usvoji pripadajuće civilizacijske standarde u smislu jačanja kapaciteta društva za suočavanje s vlastitom prošlošću.

Nakon ostvarenja vanjskopolitičkih ciljeva, društveno-politička klima u Hrvatskoj se promijenila. I zato ne čudi da je najveći intenzitet imenovanja javnih površina u Zagrebu vezanih uz Domovinski rat zabilježen upravo tada, s vrhuncima 2015. i 2020. godine. U razdoblju između tih godina gotovo sva nova imenovanja bila su posvećena ratnim veteranima. Taj trend moguće je povezati s veteranskim prosvjedima ispred Ministarstva hrvatskih branitelja u zagrebačkoj Savskoj ulici 2014./2015., istodobnim jačanjem političkih stranaka s naglašenim nacionalnim vrijednostima, ali i komemorativnim ritmom obilježavanja obljetnica završetka Domovinskog rata. Isto tako, moguće je tumačiti ga potrebom da se nakon smjene generacija počnje provoditi politika “prenošenja” vrijednosti i političkih stavova na novu generaciju koja nema iskustvo rata.

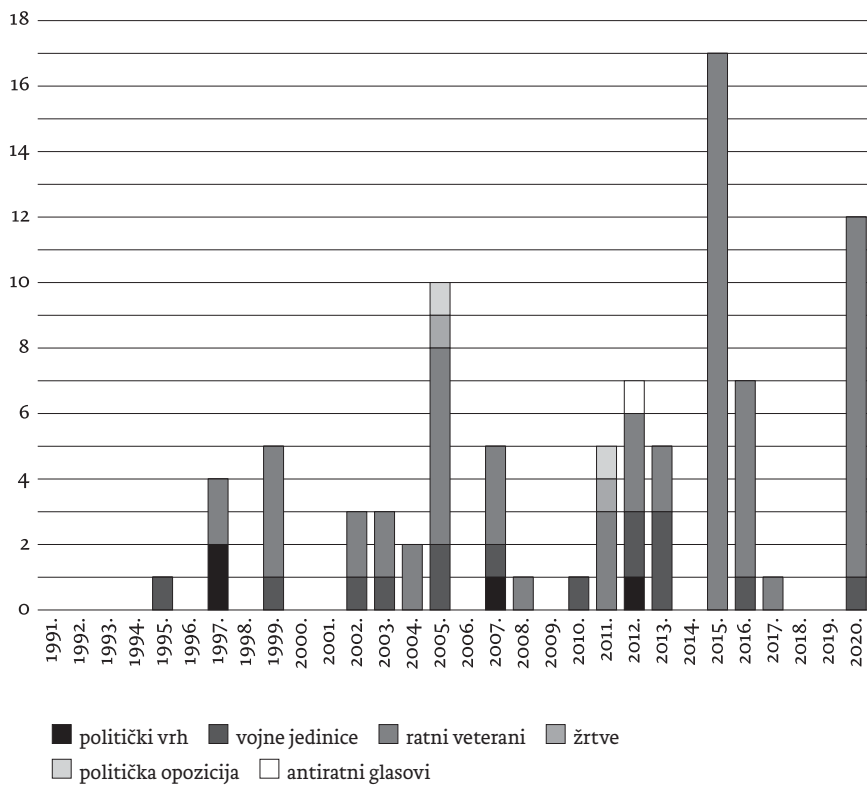
Međutim, dok su tijekom socijalističkog razdoblja prostorno širenje Zagreba i izgradnja novih ulica omogućili snažnu ideologizaciju urbanog prostora (Šakaja i Crljenko, 2017), nakon osamostaljenja Hrvatske prostorno širenje takvog razmjera izostalo je, a time i njegov utjecaj na ideologizaciju prostora. Većina uličnog nazivlja vezanog uz Domovinski rat odnosi se na odvajanje kraćih ograna od većih ulica. Oko trećine novih naziva dodijeljeno je dotad neimenovanim prostorima, uglavnom trgovima i parkovima, dok je samo

⁹ Šimek, S., Rudinac, N.: O čemu ne govorimo kada pričamo o Oluji, *Peščanik*, 4. kolovoza 2025. <https://pescanik.net/o-cemu-ne-govorimo-kada-pricamo-o-olui/>, pristupljeno 22. kolovoza 2025.

sedam javnih površina u potpunosti preimenovano.¹⁰ Dakle, iako je simbolički značaj imenovanja ulica rastao, njegova prostorna ekspanzija bila je ograničena, što sugerira da dinamika imenovanja nije bila određena urbanističkim razvojem, već, očekivano, političkim odlukama gradske vlasti.

Kako je vlast u Zagrebu sve to vrijeme bila nominalno lijeva¹¹, očigledno je da je i lijeva prihvatila nacionalističke ideološke pozicije. Naime, javnom prezentacijom svojih simbola politički režim demonstrira dominaciju određene ideologije (Azaryahu, 1999). Nazivlje javnih površina u Zagrebu tako potvrđuje da je nacionalizam dominantna i konstantna politička ideologija u Hrvatskoj budući da razotkriva i one koje se komemorira i one koji komemoriraju (Alderman, 2003; Palonen, 2015). Primjerice, dugogodišnji zagrebački gradonačelnik Milan Bandić je više puta podržao mijenjanje uličnih nazivlja u skladu s *Deklaracijom o Domovinskom ratu*,¹² a 2007. godine je SDP-ova vlast u Zagrebu skrenula i ekstremnije udovoljivši HSP-u da se u glavnome gradu jedan trg imenuje u čast HOS-a.¹³

- 10 Službeni glasnik, 1995. — 1999 (tisak), br. 5/1995; br. 10/1997; br. 16/1997; br. 8/1998; br. 11/1998; br. 19/1999; Službeni glasnik Grada Zagreba, 2001. — 2020. (online), <https://www1.zagreb.hr/sluzbeni-glasnik/#/app/home>, pristupljeno: 14. kolovoza 2025.
- 11 Milan Bandić je bio zagrebački gradonačelnik od 2000. do smrti 2021., s prekidom zbog ostavke 2002. koji je trajao do 2005. te nekoliko mjeseci nakon uhićenja 2014. u aferi Agram. Izabran je ispred SDP-a čiji je član bio sve do 2009. kad je izbačen zbog kandidature na predsjedničkim izborima te godine. "Bandić, Milan", u: Hrvatska enciklopedija.
- 12 Tako je imenovanje trga ispred Ministarstva hrvatskih branitelja po Nevenki Topalušić komentirao uvjerenjem da će "budući naraštaji... naučiti kako ponosno Hrvat mora kročiti i u najtežim, najbolnijim trenucima" (Zagreb dobio Trg Nevenke Topalušić, <https://zagreb.hr/zagreb-dobio-trg-nevenke-topalusic/85041>, pristupljeno: 20. kolovoza 2025.), dok se u Parku poginulih dragovoljaca Trnovčice divio "odlučnosti, hrabrosti i vizionarstvu prvog hrvatskog predsjednika i hrvatskih branitelja" zbog čega "moramo voditi računa da se nikad ne zaboravi" (Otkrivanje spomen-obilježja poginulim braniteljima Trnovčice, <https://www.zagreb.hr/otkrivanje-spomenobiljezja-poginulim-braniteljima-/127380>, pristupljeno: 20. kolovoza 2025.).
- 13 *Hrvatske obrambene snage* (HOS) bile su dobrovoljačke jedinice koje je početkom Domovinskog rata okupila Hrvatska stranka prava. Već krajem 1991. godine HOS je raspušten kao nelegalna formacija, a većina njegovih pripadnika pridružila se Hrvatskoj vojsci ("Hrvatske obrambene snage", u: Hrvatska enciklopedija). Sam naziv HSP-ove paravojske neodoljivo podsjeća na *Hrvatske oružane snage* iz razdoblja Nezavisne Države Hrvatske. HOS je otvoreno simpatizirao ustaški pokret dajući svojim postrojbama imena po ustaškim zločincima, poput Rafaela Bobana i Jure Francetića, te je koristio (i dalje koristi) ustaški pozdrav "Za dom spremni" (Vidov, P.: HOS je osnovan kao paravojska, a ne "elitna jedinica Hrvatske vojske" Faktograf.hr, 1. srpnja 2022. <https://faktograf.hr/2022/07/01/hos-je-osnovan-kao-paravojska-a-ne-elitna-jedinica-hrvatske-vojske/>, pristupljeno 17. kolovoza 2025.).

**Sl. 1. Dinamika imenovanja javnih površina u Zagrebu čija su imena vezana uz Domo-
vinski rat (Izvori: Službeni glasnik Grada Zagreba, 1995. — 1999 (tisak), br. 5/1995; br.
10/1997; br. 16/1997; br. 8/1998; br. 11/1998; br. 19/1999; Službeni glasnik Grada Zagreba,
2001. — 2020. (online), <https://www1.zagreb.hr/sluzbeni-glasnik/#/app/home>, pri-
stupljeno: 14. kolovoza 2025.)**

/ Brojnost javnih površina i duljina ulica

Najveći broj javnih površina u Zagrebu čija su imena vezana uz Domovinski rat odnosi se na ratne veterane¹⁴ (72,2 %), vojsku (16,7 %) i politički vrh¹⁵ (4,4 %). Tek su tri hodonima imenovana po žrtvama. Ime dvije ulice može se tumačiti kao postojanje opozicijskih, a tek jedne kao postojanje antiratnih glasova (sl. 2). Azaryahu (1999) tvrdi da što je viši položaj osobe u hijerarhiji nacionalnog panteona, bit će prisutna na većem broju nositelja simbola. Upisivanjem imena u zagrebačke javne površine stvara se prostorni režim pamćenja koji je odraz službenog narativa o ratu u Hrvatskoj kodificiranog u *Deklaraciji o Domovinskom ratu*, a koji fokus stavlja upravo na ratne veterane, vojsku i politički vrh.

■ politički vrh ■ vojne jedinice ■ ratni veterani ■ žrtve
□ politička opozicija □ antiratni glasovi

Sl. 2. Struktura javnih površina u Zagrebu čija su imena vezana uz Domovinski rat s obzirom na njihovu brojnost (Izvor: Registar naziva ulica, <https://data.zagreb.hr/dataset/registar-naziva-ulica-adresna-prostorna-jedinica-za-podrucje-grada-zagreba>, pristupljeno: 10. kolovoza 2025.)

Kad bismo iz analize izbacili trgove i parkove, dobivamo mogućnost analize ulica s obzirom na njihovu duljinu (sl. 3). Ulica koja je dulja, vidljivija je u javnom prostoru, što povećava i njezino simboličko značenje (Azaryahu, 1999). Za početak, struktura ulica u Zagrebu čija su imena vezana uz Domovinski rat s obzirom na njihovu brojnost pokazuje izrazitu dominaciju ratnih veterana (84,1 %), vojnih jedinica (4,8 %) i političkog vrha (4,8 %).

- 14 Uključuje i dva trga imenovana po osobama bliskim ratnim veteranima – Kati Šoljić i Nevenki Topalušić.
- 15 Članovi političkoga vrha prisutni u nazivlju zagrebačkih javnih površina su Franjo Tuđman, Gojko Šušak, Juraj Njavro i Jozo Martinović, sva četvorica članovi HDZ-a.

a) Struktura s obzirom na brojnost

b) Struktura s obzirom na duljinu

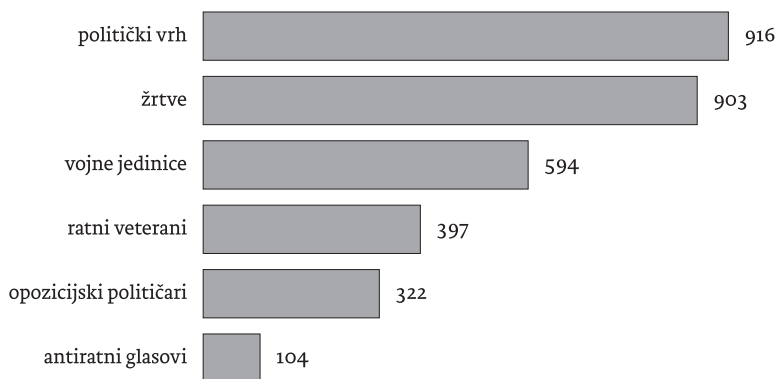
■ politički vrh ■ vojne jedinice ■ ratni veterani ■ žrtve
□ politička opozicija □ antiratni glasovi

Sl. 3. Struktura ulica u Zagrebu čija su imena vezana uz Domovinski rat s obzirom na njihovu brojnost i ukupnu duljinu (Izvori: Registar naziva ulica, <https://data.zagreb.hr/dataset/registar-naziva-ulica-adresna-prostorna-jedinica-za-podrucje-grada-zagreba>, pristupljeno: 10. kolovoza 2025; Esri. ArcGIS Pro, <https://www.esri.com/en-us/arcgis/products/arcgis-pro>.)

Struktura tih ulica s obzirom na ukupnu duljinu (sl. 3) pruža nam, međutim, nešto drugačiju perspektivu. Većina ponovo otpada na ratne veterane (75,7 %), što je posljedica brojnosti tih ulica. Na drugom je mjestu politički vrh (9,9 %), a slijede žrtve (6,5 %) i vojska (6,4 %). Na začelju su ponovo opozicijski (1,2 %) i antiratni glasovi (0,4 %). Najveći rast u odnosu na strukturu u kojoj smo u obzir uzimali samo brojnost ulica doživjela je politička elita čiji su se postotni bodovi više no udvostručili! S druge strane, najznačajniji pad doživjeli su antiratni glasovi čiji je postotni bod smanjen četiri puta. Već ovi podaci djelomice mijenjaju očite prostorne interpretacije narativa o Domovinskom ratu u Zagrebu.

Odemo li korak dalje i uzmemo li u obzir prosječnu duljinu ulica, podaci postaju bitno drugačiji (sl. 4). Naime, prosječno su najdulje ulice imenovane po osobama iz političkog vrha, na drugom su mjestu ulice imenovane po žrtvama, a slijede vojska i ratni veterani. I ovaj put, na začelju je politička opozicija i antiratni glasovi.

Na temelju navedenih podataka, u prostornom čitanju narativa o Domovinskom ratu politički vrh zauzima središnje mjesto, dok se ratni veterani, unatoč brojnosti, pojavljuju više kao dekor, nego kao središnji simbol. U tom smislu, *Deklaracija o Domovinskom ratu* postaje površinska konstrukcija – zagrebe li se ispod površine, jasno je da politička elita pokazuje hegemonijski odnos nad simboličkim krajolikom devedesetih.

Sl. 4. Prosječna duljina ulica u Zagrebu čija su imena vezana uz Domovinski rat u metrima (Izvori: Registar naziva ulica, <https://data.zagreb.hr/dataset/registar-naziva-ulica-adresna-prostorna-jedinica-za-podrucje-grada-zagreba>, pristupljeno: 10. kolovoza 2025; Esri. ArcGIS Pro, <https://www.esri.com/en-us/arcgis/products/arcgis-pro>.)

Što nam govore imena iza najistaknutijih ulica?

Najdulja ulica u Zagrebu čije je ime vezano uz Domovinski rat nosi ime Gojka Šuška. Dugačka je oko dva kilometra, a s razdvojenim prometnim trakama za svaki smjer jedina od svih analiziranih ulica nosi naziv avenija.

Šušak je rođen 1945. u Širokom Brijegu u Hercegovini, a 1960-ih emigrira u Kanadu gdje se isticao antijugoslavenskim djelovanjem. Vrhunac toga djelovanja bizaran je čin u kojem je svinju s natpisom “Tito” stavio u mrtvački sanduk, zbog čega je odgovarao za mučenje životinja (Goldstein, 2011). U Hrvatsku se vraća 1990., postaje dopredsjednik HDZ-a te ministar iseljništva pa obrane,¹⁶ iako je, paradoksalno, emigrirao kako bi izbjegao služenje vojnoga roka. Iza Franje Tuđmana, bio je drugi najmoćniji čovjek devedesetih u Hrvatskoj te vođa “desnoga” krila HDZ-a. Šuškovo djelovanje obilježile su brojne afere – od korupcije, kriminala i prikrivanja ratnih zločina do otvorene potpore ekstremnom nacionalizmu, ambivalentnog odnosa prema nasljeđu NDH te podršci ideji Herceg-Bosne.¹⁷

¹⁶ “Šušak, Gojko”. u: *Hrvatska enciklopedija*.

¹⁷ Grakalić, D.: Gojko Šušak – heroj ili zločinac?, Glas Istre, 24. svibnja 2023. <https://www.glasistre.hr/kolumna/2023/05/23/-gojko-susak-heroj-ili-zlocinac-864692>, pristupljeno: 17. kolovoza 2025.

Šušškova dominacija u uličnoj simbolici, unatoč kontroverzama, može se tumačiti kao izraz institucionalne moći čiji je nositelj nacionalistička politička elita, a koja oblikuje kolektivno sjećanje te usmjerava politički narativ. Inicijative za promjenu imena Avenije Gojka Šušška koje su se javile sredinom 2000-ih, a motivirane Šušškovim sudjelovanjem u prikriivanju ratnih zločina i upletanjem u rat između Hrvatskog vijeća obrane i Armije BiH nisu rezultirale uspjehom. Naime, udruge ratnih veterana tumačile su ih kao napad na dignitet Domovinskog rata i ratne veterane same, što je stvorilo prevelik društveni pritisak (Šakaja i Crljenko, 2017).

Na drugom mjestu po prosječnoj duljini ulica nalaze se žrtve neprijatelja, tj. "velikosrpske agresije" što pokazuje ključnim kriterijem za komemoraciju u uličnom nazivlju. Riječ je o svega dvije ulice u Zagrebu, a one su imenovane po ratnom snimatelju Gordanu Ledereru, odnosno radijskom voditelju Siniši Glavaševiću.

Gordan Lederer bio je hrvatski ratni izvjestitelj. Snimio je nekoliko ratnih reportaža, dokumentarni film *Knin bez komentara* (veljača, 1991.), a ubijen je snajperskim hicem u kolovozu 1991. dok je kao zaposlenik HRT-a bio na snimateljskom zadatku u blizini Hrvatske Kostajnice (Pejaković, 2022). Ti su snimci kasnije montirani u *Banijska ratna praskozorja* i postali metafora početka rata i stvaranja Hrvatske vojske.¹⁸ Po Ledereru je 2018. nazvan *Festival domoljubnog filma* usmjeren na događaje iz Domovinskog rata.¹⁹ Siniša Glavašević bio je radijski voditelj poznat po izvještavanju iz okupiranog Vukovara. Ubijen je na Ovčari u studenom 1991. godine. Posmrtno su objavljene njegove *Priče iz Vukovara* koje je čitao slušateljima opkoljenog grada.²⁰ Na Radiju Vukovar je pročitao *Optužnicu* upućenu hrvatskom državnom vrhu za izdaju Vukovara, izjednačivši ih pritom s agresorom (Lončar, 2010).

Prosječna duljina ulica imenovanih po Ledereru i Glavaševiću potvrđuje važnu ulogu ideje o žrtvi u reprodukciji službenog narativa o Domovinskom ratu. Istovremeno, izbor samo dva, i to prilično eksponirana imena, ilustrira selektivnost u komemoraciji žrtava. Lederer, čiji su snimci postali metafora početka rata i stvaranja Hrvatske vojske, te Glavašević, glas opkoljenog Vu-

18 "Lederer, Gordan". u: Židovski biografski leksikon.

19 Samardžija, I.: Domovinski rat na velikom platnu. Matica hrvatska, 8. studenog 2018. <https://www.matica.hr/vijenac/644/domovinski-rat-na-velikom-platnu-28440/> pristupljeno: 10. kolovoza 2025.

20 "Glavašević, Siniša". u: Hrvatska enciklopedija.

kovara i simbol otpora, ostaju važni simboli službenog narativa. Istovremeno, njihova prostorna vidljivost u urbanom tkivu ograničena je perifernošću po njima nazvanih ulica.

Ulice ratnih veterana, koje su brojčano dominantne, u prosjeku su znatno kraće od ulica imenovanih po političkom vrhu, čime se redefinira njihova pozicija u urbanoj naraciji o devedesetima. Prema ratnim veteranima su uglavnom imenovane ulice u gradskim četvrtima gdje su živjeli,²¹ a najviše ih je u istočnom dijelu grada – u gradskoj četvrtima Donja Dubrava i Peščenica – Žitnjak. Dakle, sjećanje na veterane u pravilu se ostvaruje kroz lokalnu prisutnost i neposrednu povezanost s mjestom porijekla, ali bez šire simboličke istaknutosti. Međutim, dvije su ulice svojevrsna iznimka te se ističu duljinom i simboličkom težinom. Riječ je o ulicama imenovanim po Rudolfu Kolaku i Damiru Tomljanoviću.

Rudolf Kolak je bio navijač Dinama i vođa *Bad Blue Boysa* zagrebačke Dubrave, u čemu se vjerojatno krije logika smještanja njegove ulice u neposrednu blizinu maksimirskog stadiona. Time je simbolički spojena navijačka kultura s ratnim iskustvom. Kolak je sudjelovao u nizu vojnih operacija, među kojima su i Bljesak i Oluja te je odlikovan najvišim vojnim odlikovanjima. Umro je 2005. od zatajenja srca²². Damir Tomljanović, poznat pod nadimkom Gavran (prema imenu bojne Zbora narodne garde), sudjelovao je u Domovinskom ratu od Plitvica u ožujku 1991. do pogibije na Velebitu u veljači 1994. godine. Cijenili su ga najviši vojni i politički autoriteti, poput generala Bobetka i predsjednika Tuđmana. Simbol je ratnih veterana čiji je autoritet ukorijenjen kako u ratnim zaslugama, tako i u osobnoj karizmi i sposobnosti. Njegovo nasljeđe (ulica u Zagrebu, Dočasnička škola u Požegi, dva dokumentarna filma) simboliziraju službeni, kanonski oblik sjećanja na Domovinski rat.²³

- 21 Marključaj, L: Suborci ratne heroje iz Dubrave i trajno vraćaju kući, Večernji list, 7. lipnja 2015., <https://www.vecernji.hr/zagreb/ratni-heroji-iz-dubrave-i-trajno-se-vracaju-kuci-1009311>, pristupljeno 23. kolovoza 2025.
- 22 Na današnji dan, 30. travnja 2005. – preminuo Rudolf Kolak, Braniteljski portal, 30. travnja 2023. <https://www.braniteljski-portal.hr/na-danasnji-dan-30-travnja-2005-preminuo-rudolf-kolak/>, pristupljeno: 11. kolovoza 2025; Zanimljivo, Kolak je u navijačkim krugovima bio poznat po tome što je prodao zlatne zube svoje bake kako bi otputovao na utakmicu u Grčku. Nogometni turnir u Dubravi danas nosi njegovo ime (Rašović, R.: Zagreb se odužio Rudiju: Heroj ulice dobio ulicu. Večernji list, 13. ožujka 2013. <https://www.vecernji.hr/zagreb/zagreb-se-oduzio-rudiju-heroj-ulice-dobio-ulicu-523599>, pristupljeno: 20. kolovoza 2025.).
- 23 Marinić, B.: Bio je vođa koji je uvijek govorio – Za mnom! – poginuo heroj Damir Tomljanović

Zajedno, Kolak i Tomljanović predstavljaju dvije dimenzije sjećanja na ratne veterane: s jedne strane lokalni navijački identitet i povezanost s Dubravom, a s druge potvrdu i priznanje unutar institucionalnih struktura. Prostorna vidljivost i simbolička istaknutost ulica koje su po njima imenovane pokazuje kako se kolektivno sjećanje na ratne veterane, izuzev dominantnog ukorjenjivanja u mjesto porijekla, artikulira i kroz spoj autentičnosti (navijačka supkultura) i službene legitimacije.

I dok ulična simbolika ratnih veterana uglavnom operira lokalno, u Zagrebu gotovo da nema prostora posvećenog antiratnim glasovima. Naizgled slab udio antiratnih glasova u uličnom nazivlju dodatno je umanjen kada se gleda prosječna duljina ulica. Jedina ulica u Zagrebu koja nosi ime po antiratnom aktivistu jest ulica Milana Mladenovića, pjevača beogradskih rock sastava Šarlo akrobata i Ekatarina Velika (EKV).²⁴ Godine 1992., članovi EKV-a, Električnog orgazma i Partibrejkersa okupili su se u antiratni projekt poznat kao *Rimtutituki*, unajmili kamion i vozili se ulicama Beograda izvodeći pjesmu *Slušaj vamo* protiveći se mobilizaciji za rat koja je započela nekoliko mjeseci ranije u Srbiji.²⁵ Taj čin potvrđuje da rat nije tek sukob dviju jasno suprotstavljenih strana, već kompleksan društveni lom kojeg mnogi nisu željeli ni podržavali što je u suprotnosti s pojednostavljenim narativima u kojima uglavnom nema mjesta za disonantne, mirovnjačke ili antiratne glasove. Ulica Milana Mladenovića odudara od općeg trenda imenovanja zagrebačkih javnih površina po ratnim veteranima. Međutim, važno je istaknuti da Mladenović nije dobio svoju ulicu zbog antiratnog angažmana; ključna su bila njegova glazbena postignuća,²⁶ a olakotne okolnosti hrvatsko porijeklo po majci i činjenica da je rođen u Zagrebu. Prijedlog imenovanja Mladenovićeve ulice nije bio pojedinačan, već dio šire inicijative oblikovanja tzv. "rock'n'roll naselja" pa je ulicu u blizini dobio i Karlo Metikoš, još jedan cijenjeni zagrebački glazbenik. Tijekom rasprave u

Gavran, Domovinski.hr, 17. veljače 2025., <https://domovinskirat.hr/2025/02/17/poginuo-heroj-damir-tomljanovic-gavran/>, pristupljeno: 18. kolovoza 2025.

24 "Ekatarina Velika". u: *Hrvatska enciklopedija*.

25 Fančović. M.: Milan Mladenović (1958. — 1994.) – pjevač koji je ratu rekao veliko NE, Zvono, 21. rujna 2021. <https://www.zvono.eu/milan-mladenovic-1958-1994----pjevac-koji-je-ratu-rekao-veliko-ne-209>, pristupljeno: 20. srpnja 2025.

26 Uostalom, u odluci u imenovanju njegove ulice piše samo da se "imenuje u spomen na pjevača Milana Mladenovića". Zaključak o imenovanju javnih površina, Službeni glasnik Grada Zagreba 14/2012, <https://www1.zagreb.hr/sluzbeni-glasnik/#/app/akt?id=9313d58c-52c7-46f9-894b-3643acacb78d>, pristupljeno 23. kolovoza 2025.

Gradskoj skupštini uoči imenovanja tih ulica, zastupnici HDZ-a isticali su da “postoji mnogo branitelja koji su svojim životima zaždužili Grad, a nemaju svoju ulicu”.²⁷ Ovaj slučaj stoga predstavlja iznimku koja potvrđuje dominaciju službenog narativa i marginalizaciju antiratnih stavova.

Slično marginalno mjesto u zagrebačkom uličnom nazivlju zauzimaju opozicijski političari predstavljeni tek likom Vlade Gotovca. Polazeći od stajališta da je sloboda pojedinca temeljni politički ideal, Gotovac je javno kritizirao Franju Tuđmana zbog autoritarnosti, usporavanja procesa demokratizacije, povijesnog revizionizma te nepravilnosti u privatizaciji. Bio je jedan od potpisnika javnog pisma iz 1993. u kojem se osuđivala politika Zagreba prema Bosni i Hercegovini i zahtijevala Tuđmanova ostavka. Nakon raskola u HSLŠ-u je s pristašama osnovao Liberalnu stranku, čiji je predsjednik bio do smrti 2000. godine. Tijekom predsjedničke kampanje 1997. fizički ga je napao pripadnik Tuđmanovog osiguranja u Puli.²⁸ Duljina Gotovčeve ulice od svega tristotinjak metara čini političku opoziciju drugom najkraćom kategorijom među ulicama posvećenim devedesetima, što jasno ukazuje na skućen prostor za nekanon-ske narative o devedesetima u zagrebačkom urbanom tkivu.

/ Prostorni položaj

Jednako kao što duljina ulice govori o njezinoj simboličkoj važnosti, tako i položaj ulica, trga ili parka u prostornoj strukturi grada ima sličnu funkciju. Položaj imena javnih površina u prostornoj strukturi grada može se čitati kao odraz simboličke distribucije moći, odnosno način na koji se hegemonijski status kanonske verzije narativa o prošlosti materijalizira u prostoru (Azaryahu, 1997). Jednostavnije rečeno, ono što je bliže središtu grada, važnije je.

- 27 Stojmenović, R.: Milan Mladenović iz EKV-a ipak je dobio svoju ulicu u Zagrebu, 24sata, 26. listopada 2012. <https://www.24sata.hr/news/milan-mladenovic-iz-ekv-a-ipak-je-dobio-svoju-ulicu-u-zagrebu-286973>, pristupljeno 22. kolovoza 2025.
- 28 Vele, Faruk.: Sjećanje na Vladu Gotovca: Velikan koji je volio Bosnu. radiosarajevo.ba, 9. prosinca 2020., <https://radiosarajevo.ba/metromahala/lica/sjecanje-na-vladu-gotovca-velikan-koji-je-volio-bosnu/399328>, pristupljeno: 11. 8. 2025.; Lipovac, M.: Paradoks Vlade Gotovca. *Hrvatska povijest*, 21. lipnja 2022., <https://hrvatska-povijest.hr/uz-predstavljanje-knjige-vlado-gotovac-prva-politicka-biografija/>, pristupljeno: 18. kolovoza 2025.

- politički vrh ■ vojne jedinice ■ ratni veterani ■ žrtve
- politička opozicija □ antiratni glasovi

Sl. 5. Javne površine čije su imena vezana uz Domovinski rat u radijusu do 3 kilometra od Trga bana Jelačića (Izvori: Registar naziva ulica, <https://data.zagreb.hr/dataset/registar-naziva-ulica-adresna-prostorna-jedinica-za-podrucje-grada-zagreba>, pristupljeno: 10. kolovoza 2025; Esri. ArcGIS Pro, <https://www.esri.com/en-us/arcgis/products/arcgis-pro>.)

Za potrebe prostorne analize, središtem grada smatramo Trg bana Jelačića. U radijusu od 1.000 metara od Trga nalazi se tek jedan javni prostor čije je ime vezano uz Domovinski rat – Trg svibanjskih žrtava 1995. U krugu radijusa od 2.000 metara još su dva takva prostora (Trg 100. brigade HV-a i Trg Franje Tuđmana), dok se u radijusu od 3.000 metara od glavnog zagrebačkog trga nalaze Park Kate Šoljić, Trg Nevenke Topalušić, Trg 148. brigade HV-a, dio Obale trnjanskih branitelja, Obale dr. Savke Dabčević-Kučar i Park maksimirskih branitelja. Sva ostala imena javnih površina nalaze se izvan toga kruga pa ih se u simboličkom smislu može smatrati periferni(ji)ma. Kakav nam narativ o prošlosti posreduje ovakva prostorna distribucija nazivlja javnih površina?

Trg svibanjskih žrtava 1995. proglašen je 2007. godine u južnom dijelu Šoštarićeve ulice, u spomen na šest civila koji su ondje stradali tijekom raketiranja Zagreba početkom svibnja 1995.²⁹ Dakle, položaj ovoga trga u prostornoj strukturi grada u većoj mjeri odražava lokalni značaj mjesta stradanja nego simboličku važnost žrtava u naraciji o Domovinskom ratu. Slično tome, Trg 100. brigade Hrvatske vojske, vojne jedinice formirane u ljeto 1991. u središtu Zagreba,³⁰ također više odražava lokalno porijeklo njezinih boraca nego značaj brigade u narativu o devedesetima.

Nasuprot njima, Trg dr. Franje Tuđmana nije smješten u neposrednoj blizini središta grada zbog lokalnog značenja³¹ ili osobnog porijekla. Površinom je to najveći od svih zagrebačkih trgova imenovanih po osobama, kolektivitetima ili događajima iz devedesetih godina, što ga u kombinaciji s lokacijom u neposrednoj blizini gradskog središta čini najistaknutijim elementom u prostornoj konfiguraciji sjećanja na devedesete. Time se reflektira njegova dominantna uloga u narativu o Domovinskom ratu i stvaranju samostalne Hrvatske.

Historiografske ocjene Tuđmanove vladavine su podijeljene. Svakako, zaslužan je za stvaranje moderne hrvatske države i vođenje zemlje kroz rat.³² S druge strane, ustrojio je polupredsjednički sustav vlasti obilježen kompetitivnim autoritarizmom u kojem su demokratske institucije formalno postojale, ali vladajući su rutinski i značajno kršili demokratska pravila igre (Levitsky i Way, 2002). U tom je sustavu stvaran kult ličnosti, vlast se miješala u različita područja života, od sporta do kulture i medija, a političke slobode bile su ograničavane, što je usporilo razvoj demokratskih institucija, osobito u drugoj polovici devedesetih (Goldstein, 2011). Tuđman je njegovao naciona-

29 U Zagrebu od danas Trg svibanjskih žrtava 1995., Jutarnji.hr, 2. svibnja 2007., <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/u-zagrebu-od-danas-trg-svibanjskih-zrtava-1995.-3248738>, pristupljeno: 13. kolovoza 2025.

30 Predsjednik Republike primio pripadnike zagrebačke 100. brigade Hrvatske vojske povodom 30. obljetnice ustroja, 22. srpnja 2021. <https://www.predsjednik.hr/vijesti/predsjednik-republike-primio-pripadnike-zagrebacke-100-brigade-hrvatske-vojske-povodom-30-obljetnice-ustroja/>, pristupljeno: 20. kolovoza 2025.

31 Izuzev što je na toj ledini Tuđman održao govor uoči višestranačkih izbora 1990. godine (Stanić i dr., 2009).

32 Goldstein, I.: Zvuči grubo, ali je istina: Tuđman je zaslužan za sve ovo što danas imamo, Globus, 9. prosinca 2018. <https://www.jutarnji.hr/globus/zvuci-grubo-ali-je-istina-tudman-je-zasluzan-za-sve-ovo-sto-danas-imamo-8153141>, pristupljeno: 3. kolovoza 2025.

lizam i tradicionalizam, poticao kult države te tolerirao primitivizam, govor mržnje i šovinizam. Za njegovih se mandata manipuliralo popisima birača na izborima, politički protivnici nazivali su se “stokom sitnog zuba” pa se ni fizički napadi na njih nisu osuđivali, već se stvarala atmosfera u kojima su oni bili mogući.³³ Tuđmanov režim povezuje se s klijentelističkom i korupcionaškom ekonomijom, naročito tijekom pretvorbe i privatizacije.³⁴ Gubeći popularnost, nakon Oluje je poticao osjećaj ugroženosti i manipulirao patriotizmom zarad vlastitih i stranačkih interesa, a istodobno relativizirao zločine koji su počinili hrvatski vojnici. Njegova politika prema Bosni i Hercegovini, napose tijekom rata, također je predmet brojnih kontroverzi, a tome u prilog ide pravomoćna presuda Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju u predmetu *Prlić i dr.* iz 2017. godine u kojoj se navodi postojanje udruženog zločinačkog pothvata na čelu s, među ostalima, Tuđmanom. Cilj pothvata bilo je uspostavljanje hrvatskog entiteta za što je bilo neophodno, prema zaključku Pretresnog vijeća, izmijeniti nacionalni sastav stanovništva na teritorijima za koje se tvrdilo da pripadaju Hrvatskoj Republici Herceg-Bosni.³⁵

O odabiru lokacije za imenovanje Trga Franje Tuđmana vodila se žestoka polemika. Dok stranke s izraženim nacionalnim vrijednostima, kao i Tuđmanova obitelj, nisu bile zadovoljne odabirom mjesta za Trg Franje Tuđmana smatrajući ga nedostojnim, nominalna ljevica ga je prikazivala kao reprezentativnu lokaciju koja će se s vremenom razviti u novi centar grada (Stanić i dr., 2009). Tuđmanov trg nalazi se sjeverno od Zapadnog kolodvora. Prema Aldermanu (2003), prostorni obuhvat unutar kojeg se konstruira povijesno sjećanje funkcija je (i) brojnosti stanovništva izloženog određenom simbolu. Drugim riječima, što je neki dio grada prometniji (ili naseljeniji), to je veći potencijal da simbol prenese poruku širem krugu ljudi. Smještanjem Tuđmanova trga u neposrednu blizinu jednog od najprometnijih željezničkih čvorišta u Zagrebu, Tuđmanovo ime dobiva znatnu svakodnevnu vidljivost. Bez obzira na to, polovicom 2010-ih godina, nominalno socijaldemokratski premijer

33 Isto.

34 “Tuđman, Franjo”, u: Hrvatska enciklopedija.

35 Osim postojanja udruženog zločinačkog pothvata, i u ovom je predmetu dokazano da je sukob između HVO i ABiH imao međunarodni karakter, odnosno da je Hrvatska imala kontrolu nad oružanim snagama i civilnim vlastima Hrvatske Republike Herceg-Bosne. *Prlić i drugi*. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, https://www.icty.org/x/cases/prlic/cis/bcs/cis_prlic_al_bcs.pdf, pristupljeno 22. kolovoza 2025.

Zoran Milanović izjavio je da Tuđman “još uvijek u Zagrebu nema dostojan trg”,³⁶ pomaknuvši se tako prema pozicijama desnice. Nadalje, podržao je ideju da se novi zagrebački aerodrom imenuje po Tuđmanu,³⁷ čime je omogućio da Tuđman, kao ključni nositelj službenog narativa o devedesetima u Hrvatskoj, dobije maksimalnu moguću ekspaniranost.³⁸

Prelazimo na krug radijusa od tri kilometra od središta grada. U njemu se nalaze jedine dvije javne površine u Zagrebu imenovane po ženama čije se djelovanje vezuje uz hegemonijsko tumačenje Domovinskog rata. Riječ je o Kati Šoljić i Nevenki Topalušić. Kata Šoljić je majka četvorice poginulih boraca iz Vukovara, a predsjednik Tuđman ju je odlikovao redom Danice hrvatske s likom Katarine Zrinske za osobite zasluge u promicanju moralnih društvenih vrijednosti.³⁹ Nevenka Topalušić je kao medicinska sestra sudjelovala u Domovinskom ratu od njegova početka, ostavivši djecu na brigu svojoj majci. U rujnu 1995. teško je ranjena, što ju je vezalo za invalidska kolica. Sudjelovala je u prosvjedu ratnih veterana u Savskoj 2014. godine, tijekom kojega je preminula.⁴⁰ Javne površine imenovane po Kati Šoljić i Nevenki Topalušić odražavaju različite, a opet slične dimenzije komemoracije. Osobna tragedija i gubitak Kate Šoljić čita se kroz hegemonijski narativ u kojem je žena ponajprije prepoznata kao majka koja rađa sinove koji, u konačnici, daju živote za domovinu. Time se žensko tijelo i majčinstvo ne stavljaju samo u službu izgradnje nacije

- 36 Međugorac, A.: Premijer Milanović: Franjo Tuđman još uvijek u Zagrebu nema dostojan trg. *Zagreb.info* 26. lipnja 2015., <https://www.zagreb.info/vijesti/premijer-milanovic-franjo-tudman-jos-uvijek-u-zagrebu-nema-dostojan-trg/6170/>, pristupljeno: 20. kolovoza 2025.
- 37 Šurina, M.: Obitelj dala pristanak da se Pleso imenuje po Franji Tuđmanu, *tportal*, 14. rujna 2025. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/obitelj-dala-pristanak-da-se-pleso-imenuje-po-franji-tudmanu-20150914>, pristupljeno: 10. kolovoza 2025.
- 38 Usljed sve veće povezanosti svijeta, a naročito ekspanzije turizma, zračne luke postaju sve važniji nositelji simbola budući da jamče maksimalnu ekspaniranost imena kojega nose (Azaryahu, 1999). Hrvatska oko petine svog BDP-a iz godine u godinu ostvaruje od turizma, a zračna luka u Zagrebu najprometnija je u zemlji. Stoga njezino imenovanje po Franji Tuđmanu simbolizira određen povijesni narativ i identitetsko određenje te djeluje kao instrument oblikovanja percepcije Hrvatske u međunarodnom kontekstu.
- 39 Marinić, B.: Tko je bila vukovarska Majka hrabrost – preminula Kata Šoljić. *Domovinski.hr* 8. srpnja 2024., <https://domovinski.hr/2024/07/08/tko-je-bila-vukovarska-majka-hrabrost-preminula-kata-soljic/>, pristupljeno: 18. kolovoza 2025.
- 40 Marinić, B.: “Neću odavde, mogu me samo mrtvu odnijeti” – preminula junakinja Nevenka Topalušić. *Domovinski.hr* 22. listopada 2024., <https://domovinski.hr/2024/10/22/necu-odavde-mogu-me-samo-mrtvu-odnijeti-preminula-junakinja-nevenka-topalusic/>, pristupljeno: 18. kolovoza 2025.

kroz reprodukciju, već služe i za formiranje službenog narativa o prošlosti koji je i rodno obojen. S druge strane, ime Nevenke Topalušić idealizirano je kroz arhetip žene-njegovateljice, dok njezino stradanje tijekom prosvjeda ratnih veterana, koje je dovelo do imenovanja trga ispred Ministarstva hrvatskih branitelja, pokazuje i njezinu političku instrumentalizaciju.

U krugu radijusa od tri kilometra od središta grada nalaze se i Trg 148. brigade Hrvatske vojske, oformljene na zagrebačkom Trnju u ljeto 1991. godine,⁴¹ obala trnjanskih branitelja (lijeva obala Save između Mosta mladosti i Mosta slobode)⁴² te Park maksimirskih branitelja. Slično Trgu svibanjskih žrtava 1995. i Trgu 100. brigade Hrvatske vojske, ova imena rezultat su prostornog povezivanja komemoracije ratnih veterana s gradskim četvrtima njihovog porijekla, a ne simboličkog pozicioniranja unutar prostorne strukture grada s namjerom gradnje kompleksnijeg prostornog narativa.

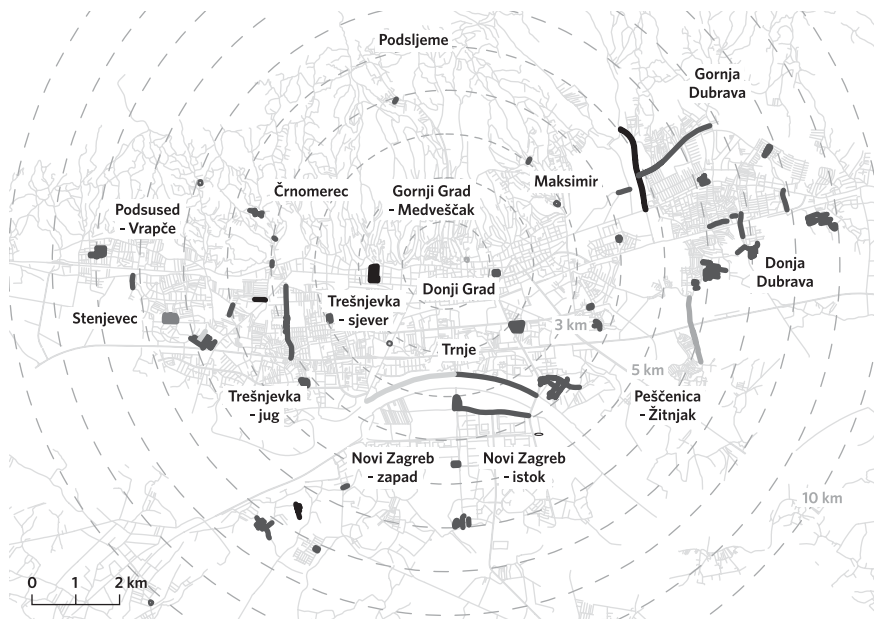
Dio Obale dr. Savke Dabčević-Kučar također je u ovom radijusu. Međutim, slično Mladenoviću, u nazivlje javnih površina Dabčević-Kučar nije upisana zbog svog djelovanja devedesetih, kad se istakla kao jedna od predvodnica Koalicije narodnog sporazuma te suosnivačica i prva predsjednica Hrvatske narodne stranke, čime je predstavljala ideološku opoziciju dominantnoj političkoj eliti.⁴³ Njezino je ime u upisano u javni prostor prvenstveno zbog angažmana tijekom Hrvatskog proljeća i njegove kroatocentrične dimenzije. Prilikom rasprave o imenovanju javnog prostora njezinim imenom, istaknuto je da na toj obali leži tzv. Kockica, nekadašnja zgrada Saveza komunista Hrvatske u čemu se krije logika iza odabira lokacije za komemoriranje Savke Dabčević-Kučar, kao i ideološki razlozi iza toga imenovanja koji naglasak stavljaju na 1971. godinu, a ne na njezino opozicijsko djelovanje devedesetih.⁴⁴

41 Brigada je sudjelovala u ratnim operacijama u Pokuplju, banijsko-kordunskom području i Južnom bojištu. Pismo Kluba veterana 148. brigade HV-a Gradskom uredu za katastar i geodetske poslove, Odboru za imenovanje naselja, ulica i trgova, [https://web.zagreb.hr/Sjednice/sjednice_skupstine_nova.nsf/0/58B100A738D45A76C1257A13002AFEF/\\$FILE/Park%20148.%20brigade.pdf](https://web.zagreb.hr/Sjednice/sjednice_skupstine_nova.nsf/0/58B100A738D45A76C1257A13002AFEF/$FILE/Park%20148.%20brigade.pdf), pristupljeno: 13. kolovoza 2025.

42 Po braniteljima s Trnja se imenuje obala Save. Zagrebancija, 5. travnja 2012., <https://www.zagrebancija.com/po-braniteljima-s-trnja-se-imenuje-obala-save/>, pristupljeno: 20. kolovoza 2025.

43 "Dabčević-Kučar, Savka". u: Hrvatska enciklopedija.

44 Obala Save nosit će ime Savke Dabčević-Kučar, Zagrebancija, 4. srpnja 2011., <https://www.zagrebancija.com/obala-save-nosit-ce-ime-savke-dabcevic-kucar/> pristupljeno 28. kolovoza 2025.

- politički vrh
- vojne jedinice
- ratni veterani
- žrtve
- politička opozicija
- antiratni glasovi

Sl. 6. Prostorni raspored ulica, trgova i parkova u gradu Zagrebu čija su imena vezana uz Domovinski rat (Izvori: Registar naziva ulica, <https://data.zagreb.hr/dataset/registar-naziva-ulica-adresna-prostorna-jedinica-za-podrucje-grada-zagreba>, pristupljeno: 10. kolovoza 2025; Esri. ARCGIS Pro, <https://www.esri.com/en-us/arcgis/products/arcgis-pro>.)

Pri analizi uličnog nazivlja, položaj javnih površina ne treba promatrati samo kroz prizmu udaljenosti od središta grada, već i kroz prostornu koncentraciju i distribuciju takvih imena unutar različitih gradskih četvrti (sl. 6). Analiza uličnog nazivlja vezanog uz Domovinski rat pokazuje da se ono većinom smješta izvan središta grada. Najveći udio bilježi Donja Dubrava s čak 41,9 % od svih takvih imena u Zagrebu. Sa znatno manjim udjelima slijede Stenjevec (11,6 %) i Peščenica – Žitnjak (9,3 %), a preostale gradske četvrti bilježe bitno niže vrijednosti. Razlike su još izraženije u pogledu prostorne gustoće.⁴⁵

⁴⁵ U obzir smo uzeli dijelove gradskih četvrti koji se nalaze unutar naselja Zagreb, što, primjerice,

Donja Dubrava doseže 3,3 imena po kvadratnom kilometru, dok drugoplasirani Stenjevec bilježi manje od jednog imena po kvadratnom kilometru, što jasno odražava snažnu disproporciju između Dubrave i svih ostalih četvrti. Kako je više od 90 % imena javnih površina vezanih uz Domovinski rat u Donjoj Dubravi posvećeno ratnim veteranima, četvrt se opravdano naziva “braniteljskim kvartom”.⁴⁶

Izuzev udaljenosti od središta grada i prostorne distribucije nazivlja javnih površina, važnu perspektivu pruža i relacijska analiza odabranog mjesta komemoriranja s okolnim funkcijama i obilježjima prostora u koji se smješta. Takva se perspektiva posebno očituje na primjeru ulice Milana Mladenovića. Premda se nalazi unutar radijusa od samo pet kilometara zračne udaljenosti od gradskog središta i premda njezin odabir nije intencionalno označio antiratni glas u urbanoj naraciji o devedesetima, ulica je smještena na oko dva kilometra od zagrebačkog odlagališta otpada Jakuševac. Interpretacija vrijednosti njezine lokacije stoga ne ovisi samo o udaljenosti od centra, već i o karakteristikama same lokacije, koje u znatnoj mjeri oblikuju društveni status simbola i redefinišu njegov položaj u gradskoj hijerarhiji. U ovom slučaju, odabirom lokacije ulice Milana Mladenovića, antiratni glasovi, iako u gradskoj toponimiji slučajno prisutni, dodatno su marginalizirani.

/ Mogućnosti uspostave pluralnije urbane naracije o ratu u Hrvatskoj

Naposljetku, važno je osvrnuti se na nekoliko imena koja vežemo uz devedesete, a koja još uvijek čekaju svoju javnu površinu u Zagrebu. Iako *Fond imena* sadrži brojne prijedloge koji se odnose na ratne veterane, vojne formacije ili specifične datume, ovdje ističemo prijedloge koji bi, u slučaju njihove realizacije, doprinijeli vidljivosti marginaliziranih i manjinskih glasova te posljedično, višeperspektivnom pamćenju rata. Takav je primjer ideja stvaranja “Naselja sjećanja” potekla od Inicijative mladih za ljudska prava 2014. godine,

uključuje čitavu površinu Donjega Grada, ali svega 44,5 % gradske četvrti Novi Zagreb – zapad. Istovremeno, u potpunosti isključuje Brezovicu i Sesvete.

⁴⁶ Ježovita, M.: Titulu ‘braniteljskog kvarta’ nosi Dubrava, Večernji list, 11. 2. 2020., <https://www.vecernji.hr/zagreb/titulu-braniteljskog-kvarta-nosi-dubrava-1378162>, pristupljeno 21. kolovoza 2025.

a nastavlja se na zagrebačku tradiciju tematski povezanog uličnog nazivlja.⁴⁷ Inicijativa je predložila da svoju javnu površinu u Zagrebu dobiju Milan Levar, Josip Reihl-Kir, Slobodan Budak, Vladimir Primorac i obitelj Zec. U *Fond imena* iste su godine uvršteni Budak, Reihl-Kir i Primorac, obitelj Zec je dodana 2022. godine, a Milan Levar do rujna 2025. još uvijek nije uvršten.

Josip Reihl-Kir bio je načelnik osječke policije upamćen po nastojanjima da se pregovorima spriječi rat u istočnoj Slavoniji. Početkom srpnja 1991. njega i suputnike ubio je hrvatski pričuvni policajac Antun Gudelj u mjestu Tenja u blizini Osijeka kamo se uputio na pregovore s pobunjenim Srbima. Ubojici je potom dopušteno da pobjegne iz zemlje, a pravomoćno je osuđen tek 2009. godine.⁴⁸ Reihl-Kir je ostao zapamćen kao *heroj mira* zbog čega nije mogao biti uklopljen u službeni narativ, čemu u prilog ide i duljina pravosudnog procesa ubojici.

Milan Levar sudjelovao je u ratu kao pripadnik Hrvatske vojske, a potom je odlučio svjedočiti o zločinima nad srpskim civilima u Gospiću. Zbog toga je ubijen 2000. podmetnutom bombom za što nitko dosad (do kolovoza 2025.) nije osuđen. Za spomenute zločine nad civilima 2004. su odlukom Županijskog suda u Rijeci osuđeni Tihomir Orešković, Stjepan Grandić i Mirko Norac.⁴⁹ Levar je “postao sinonim za građansku Hrvatsku koja nije željela i nije smjela prešutjeti tamnu stranu Domovinskog rata, onu u kojoj su civili, mahom Srbi (...) postali predmetom izživljavanja i strašnih zločina”.⁵⁰ I zato za njega nema mjesta u kolektivnoj memoriji.

Slobodan Budak bio je javni tužitelj koji je 1971. podnio ostavku kako ne bi sudjelovao u progonu studenata i disidenata tijekom Hrvatskog proljeća. Tijekom Domovinskog rata zastupao je obitelji nestalih Srba u Karlobagu, bio je jedan od osnivača Hrvatskog helsinškog odbora i zalagao se za formiranje posebnog suda za procesuiranje ratnih zločina u Hrvatskoj.⁵¹ Kritizirao je kon-

47 Studija slučaja obitelj Zec, YIHR Hrvatska, <https://yihhr.hr/system/publication/document/48/ICSC-Case-Study-Zec-Family-Croatia-YIHR-SB..pdf>, pristupljeno 22. kolovoza 2025.

48 Optuženik Antun Gudelj, Documenta, 26. travnja 2013. <https://documenta.hr/novosti/optuzenik-antun-gudelj/>, pristupljeno 19. kolovoza 2025.

49 Zločin u Gospiću, Documenta, 5. travnja 2013, <https://documenta.hr/novosti/zlocin-u-gospicu/>, pristupljeno 19. kolovoza 2025.

50 Pilsel, D.: Milan Levar, mučenik za jednu bolju Hrvatsku. Autograf.hr, 31. kolovoza 2020. <https://autograf.hr/milan-levar-mucenik-za-jednu-bolju-hrvatsku/>, pristup 19. kolovoza 2025.

51 Jovanović, N.: Puhovski i Budak: Poseban sud za ratne zločine, Novosti, 9. travnja 2010. <https://arhiva.portalnovosti.com/2010/04/puhovski-i-budak-poseban-sud-za-ratne-zlocine/>,

centraciju moći u rukama predsjednika i ustrojstvo tajnih službi, u čemu je vidio nedostatak stvarne tranzicije i kontinuitet s jugoslavenskim sustavom.⁵² Slična je figura bio Vladimir Primorac, sudac Okružnog suda u Zagrebu koji je 1971. odbio osuditi Vladu Gotovca i druge disidente zbog čega je ubrzo izbačen iz sudstva. Godine 1991. postao je sudac Vrhovnog suda otkuda je eliminiran jer se nije slagao s “nasrtanjem politike na sudstvo”, shvaćajući dugoročne negativne posljedice takvog isprepletanja.⁵³ Njihovo dosljedno zalaganje za pravednost i neovisnost institucija u kontekstu političkog pritiska devedesetih godina čini ih, jasno, figurama koje se ne uklapaju u hegemonijski narativ o devedesetima.

I naposljetku, obitelj Zec koja je simbol manjinskog stradanja Srba u Hrvatskoj devedesetih. Rezervisti MUP-a, tzv. merčepovci (po zapovjedniku i kasnijem osuđeniku za ratne zločine Tomislavu Merčepu) namjeravali su uhititi Mihajla Zeca zbog navodnih veza s krajiškim Srbima. Budući da je pokušao pobjeći, ubijen je nedaleko od kuće na zagrebačkoj Trešnjevki. Potom su njegova žena Marija i dvanaestogodišnja kćer Aleksandra strpane u kombi i odvezene na Medvednicu gdje su ubijene.⁵⁴ Iako su priznali ubojstva, ubojice su zbog proceduralne greške prilikom prikupljanja iskaza oslobođeni. Siniša Rimac, jedan od petorke koja je počinila ubojstvo, kasnije je postao tjelohranitelj Gojka Šuška, a Franjo Tuđman dodijelio mu je odlikovanje za junaštvo u ratu.⁵⁵ Sam je Merčep 2017. osuđen zbog nesprječavanja zločina nad srpskim civilima, među kojima i ubojstva članova obitelji Zec.⁵⁶ Njihovo se stradanje

pristupljeno 23. kolovoza 2025.

52 Daskalović, Z.: Doušnici su na vlasti, Feral Tribune, 30. prosinca 1996. <https://infobiro.ba/article/624004/dousnici-su-na-vlasti-zoran-daskalovic>, pristupljeno 22. kolovoza 2025.

53 Đikić, I.: Pravda kakvu nisu htjeli, Novosti, 7. rujna 2020. <https://www.portalnovosti.com/pravda-kakvu-nisu-htjeli/>, pristupljeno 23. kolovoza 2025.

54 Komemoracija na Medvednici za obitelj Zec, Documenta, 10. prosinca 2018., <https://documenta.hr/novosti/komemoracija-na-medvednici-za-obitelj-zec/> pristupljeno 28. kolovoza 2025.; Mi pamtimo: komemoracija obitelji Zec, YIHR, 8. prosinca 2024., <https://www.yihr.hr/hr/mi-pamtimo-komemoracija-obitelji-zec> pristupljeno 28. kolovoza 2025.

55 Duhaček, G.: Slučaj Zec: Tuđman je ubojicu nagradio, Mesić pomilovao, a Milanović sve relativizira, Index.hr, 8. prosinca 2021. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/slucaj-zec-tudman-je-ubojicu-nagradio-mesic-pomilovao-a-milanovic-sve-relativizira/2324128.aspx>, pristupljeno 21. kolovoza 2025.

56 30. godišnjica ubojstva Aleksandra, Marije i Mihajla Zeca, Documenta, 7. prosinca 2021., <https://documenta.hr/novosti/30-godisnjica-ubojstva-aleksandre-marije-i-mihajla-zec/>, pristupljeno 19. kolovoza 2025.

godinama zataškavalo, a danas se uglavnom nastoji relativizirati objašnjenjima koja uzroke traže u ekonomskim interesima ubojica.⁵⁷

Navedeni prijedlozi ilustriraju slučajeve koji se ne uklapaju u dominantni narativ o ratu u Hrvatskoj. Tek kada im Zagreb dodijeli javnu površinu, ti će nekanonski glasovi dobiti prostor da oslabe hegemonijski narativ i potaknu suočavanje s mračnim stranama vlastite prošlosti.

/ Zaključak

Analiza zagrebačkog uličnog nazivlja vezanog uz devedesete pokazuje da se službeni narativ o Domovinskom ratu, definiran *Deklaracijom* iz 2000. godine, reproducira ne samo kroz sadržaj koji se komemorira, već i kroz prostorne obrasce koji određuju vidljivost i simboličku težinu pojedinih osoba i kolektiviteta, čime se dekonstruira prostorna hijerarhizacija i sustavna selektivnost u odabiru elemenata za narativ o devedesetima.

Kvantitativno su najprisutniji ratni veterani, no prosječna duljina ulica te centralnost ulica, trgova i parkova pokazuju da politički vrh ipak zauzima najistaknutiji prostorni položaj. Imena ratnih veterana vezuju se uz kraće i perifernije ulice, čime njihova uloga prelazi iz središnjeg simbola u dekorativni element narativa o devedesetima. Najistaknutije lokacije, poput Trga Franje Tuđmana ili Avenije Gojka Šuška, omogućuju maksimizaciju vidljivosti ključnih figura državnog političkog vrha. Žrtve koje su komemorirane tumače su kroz prizmu stradanja od “velikosrpske agresije”, što dodatno potvrđuje selektivnost u odabiru imena za prostorni kanon sjećanja. Antiratni i opozicijski glasovi marginalizirani su u svim dimenzijama; kvantitativno, prostorno i

57 Vrijedi spomenuti kako je Grad Zagreb u suradnji sa Srpskim narodnim vijećem na godišnjicu ubojstva 2023. postavio informativnu spomen-ploču na Medvednici. To bi obilježje trebalo biti dio “većeg projekta spomen-obilježja” koji će biti “trajni podsjetnik na obitelj Zec.” (Gradonačelnik Tomašević otkrio spomen ploču ubijenoj obitelji Zec, 8. prosinca 2023. <https://www.zagreb.hr/gradonacelnik-tomasevic-otkrio-spomen-plocu-ubijen/193470>, pristupljeno 21. kolovoza 2025.). Iako je sam čin obilježavanja manjinskog stradanja pohvalan, vrijedi se zapitati zašto ploča nije postavljena na Trešnjevki ili zašto je pristup ploči otežan nepostojanjem oznaka i neodržavanjem puta koji do nje vodi. Odabir lokacije spomen-ploče, kao i nevoljkost da se u gradu imenuje javna površina po obitelji Zec, pokazatelji su nastavka marginalizacije ovog događaja. Ploča postavljena na mjestu ubojstva stoga predstavlja tek simboličan čin koji ne omogućuje dostojanstveno odavanje počasti ni istinsko suočavanje s prošlošću.

simbolički. Drugim riječima, nekanonske perspektive smještene su na periferiju i/ili u nepoželjnije i manje atraktivne dijelove grada.

Konfiguracija memorijalnog prostora devedesetih u Zagrebu oblikuje kolektivno pamćenje pogodujući ideološkoj homogenizaciji i učvršćivanju nacionalističkog konsenzusa, dok istodobno potiskuje pluralizam interpretacija i onemogućava ravnopravnu prisutnost nekanonskih glasova. Zagrebačka urbana naracija o Domovinskom ratu tako postaje materijalni zapis ideološke pozicije režima i okvir dozvoljenog sjećanja na devedesete.

/ Literatura

Alderman, D. 2003. Street names and the scaling of memory: The politics of commemorating Martin Luther King, Jr within the African American community, *Area*, 35 (2): 163—173.

Azaryahu, M. 1997. German reunification and the politics of street names: the case of East Berlin. *Political geography*, 16 (6): 479—493.

Azaryahu, M. 1999. Politički simboli u svakidašnjici: polisistemski pristup istraživanja, *Etnološka tribina*, 22 (29): 255—267.

Azaryahu, M., Kook, R., 2003. Mapping the nation: street names and Arab-Palestinian identity, *Nations and Nationalism*, 8 (2): 195—213.

Billig, M. 1995. *Banal nationalism*, SAGE Publications. London.

Goldstein, I. 2011. *Povijest Hrvatske 1945 — 2011*, 3. svezak, Jutarnji list. Zagreb.

Gonzalez-Faraco, J. C., Murphy, M. D. 1997. Street Names and Political Regimes in an Andalusian Town, *Ethnology*, 36 (2): 123—148.

Jović, D. 2017. *Rat i mit – Politika identiteta u suvremenoj Hrvatskoj*, 2. izdanje, Fraktura. Zaprešić.

Kodrnja, J. 2006. Rodna/spolna hijerarhija javnog prostora ili žene u nazivima ulica u trgova u RH, u: Kodrnja, J. (ur.). *Rodno (spolno) obilježavanje prostora i vremena u Hrvatskoj*. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu. Zagreb: 74—101.

Koren, S. 2011. Korisna prošlost? Ratovi devedesetih u deklaracijama Hrvatskog sabora, u: Čipek, T. (ur.). *Kultura sjećanja: 1991*. Disput. Zagreb: 123—157.

Levitsky, S., Way, L. 2002. The Rise of Competitive Authoritarianism, *Journal of Democracy*, 13 (2): 51—66.

Light, D. 2004. Street names in Bucharest, 1900 — 1997: exploring the modern historical geographies of post-socialist change, *Journal of Historical Geography*, 30: 154—172.

Lončar, M., 2010. Činjenice o “Optužnici” koju je pročitao Siniša Glavašević, *National Security and the Future*, 11 (2—3): 9—60.

- Marjanović, B. 2007. Promjena vlasti, promjena ulica. *Diskrepancija*, 8 (12): 105–127.
- Palonen, E. 2015. The Politics of Street Names: Local, National, Transnational Budapest, u: Beyen, M., Deseure, B. (ur.). *Local Memories in a Nationalizing and Globalizing World*. Palgrave Macmillan. London: 51–71.
- Pejaković, T. 2022. *Heraj iza objektivna: Goran Lederer*. Neobjavljen diplomski rad. Fakultet hrvatskih studija. Zagreb.
- Sokolić, I. 2024. *Međunarodni sudovi i ratni zločini. Ratni i pravosudni narativi u Hrvatskoj*, Srednja Europa, Zagreb.
- Stanić, J., Šakaja, L., Slavuj, L., 2009. Preimenovanje zagrebačkih ulica i trgova. *Migracijske i etničke teme*, 25 (1–2): 89–124.
- Šakaja, L., 2015. *Uvod u kulturnu geografiju*, Leykam International. Zagreb.
- Šakaja, L., Crljenko, I., 2017. Ulično nazivlje i spomenici zagrebačke Dubrave u semiotičkoj perspektivi, *Etnološka tribina*, 40 (47): 236–259.
- Šimek, S. 2023. *Stvaranje mitologema o Domovinskom ratu u razdoblju 2000. – 2020*. Neobjavljen diplomski rad. Filozofski fakultet. Zagreb.

KARLO MAK – SENNA ŠIMEK

Urban narratives in the service of the official war discourses in Croatia

Based on the analysis of street naming in Zagreb, this paper examines how the official narrative of the war in Croatia, codified in the 2000 *Declaration on the Homeland War*, is reproduced in the city's urban space. The theoretical framework draws on the concept of banal nationalism, which emphasizes how the constant presence of national symbols in public space shapes collective perceptions of the nation as self-evident and natural. In the 1990s, streets, squares, and parks named after the Homeland War were virtually absent in Zagreb; during the 2000s they remained relatively rare, while a more intensive inscription of the war into the urban landscape – particularly through the commemoration of war veterans – emerged after 2013. Although veterans' names are numerically dominant, the most symbolically significant locations are dedicated to the political leadership of the early 1990s (Franjo Tuđman, Gojko Šušak), thereby reinforcing the hierarchy of the official narrative. In this way, Zagreb's urban space functions as a materialization of the official memory of the war: it fosters ideological homogenization and the

consolidation of a national consensus, while simultaneously marginalizing alternative interpretations and limiting the visibility of non-canonical voices.

KEYWORDS: *urban toponymy, Zagreb, Homeland War, banal nationalism, Declaration on the Homeland War*